

רמלה

רמלה, מס' 1

שנת 1134

ואסתנדבת הדרתו הקדושה אלשיך אבו אלפרג מר(נו) ור(בנו)¹ ישועה הלוי התלמיד היקר יש(מרו) צו(רו) בר מר(נו) ור(בנו) צדקה² הלוי הזקן (נוחו) (עדן) הידוע באלרמלי.

מקור: TS, 2087.

פורסם: גיל, תעודות, מס' 47, עמ' 255.

תרגום

והוזמן הדרתו הקדושה השיח' --- הידוע כ"אלרמלי".

ספרות: גויטיין, חברה ים-תיכונית, ב, עמ' 435 (נספח A, מס' 177).

1 התעודה היא משנת 1134, ועניינה תיקונים שנעשו בהקדש בפסטאט.

2 לדעת גויטיין היה ישועה בן צדקה איש רמלה. ואולם, הדברים אינם עולים מן התעודות שמוכר גויטיין, ומכאן, שהתואר "אלרמלי" מתייחס לאב, צדקה הלוי. צדקה מת בשנת 1134 (שם, שם), ויש מקום להניח, שערך מרמלה לפני הכיבוש הצלבני. ושמה התואר מעיד רק על מוצא המשפחה: הבן נזכר פעמים אחדות בכתבי הגניזה. ראה עליו: גיל, תעודות, מס' 47, הערה 2; גויטיין, חברה ים-תיכונית, ג, עמ' 154. בתעודת הגניזה Mosseri L VII-10-1, הכוללת חוזה-נישואין שערך ישועה לבתו הבכירה, נזכר האב ללא ברכת המתים.

רמלה, מס' 2

בין שנת 1168 לשנת 1170

ומשם¹ לרמש שלש פרסאות והיא הרמה.² ושם מבנין החומות מימי אבותינו,³ כי כך מצאו כתוב על האבנים. ושם כמו שלש מאות(ת) יהודים.⁴ והיא היתה עיר גדולה מאד, ושם בית הקברות גדול לישראל מהלך שני מילין.⁵

מקור: בנימין מטודילה, עמ' כח.

ספרות: דינור, לתולדות היהודים, עמ' 41-42; פראוור, היהודים במלכות ירושלים, עמ' 41.

1 כלומר, מבית נובא.

2 לפי המסורת הצלבנית היתה עירו של שמואל ברמלה, וראה המדור "מקומות קדושים", הערך "רמה", מס' 1 והערה 2 שם.

3 כ"י קאזאנאטנה: "ושם בנין מימי אבותינו".

4 מהדורת אשר: "ושם כמו שלשה יהודים" (עמ' מג). כ"י קאזאנאטנה: "ושם שלש מאות יהודים". לדעת פראוור יש לאמץ את גירסתה של מהדורת אשר, שכן בשאר המקורות מתקופת הצלבנים אין עוד שום אזכור של יהודים מרמלה. לדעת דינור יש לייחס את יישובה של רמלה בתקופת הצלבנים, ובפרט את יישובה היהודי, לתקופה שאחרי שנת 1153, מועד כיבושה של אשקלון בידי הצלבנים.

5 קליין הציע לקרוא "רחוק מן העיר מהלך שני מילין ---". ראה: קליין, היישוב היהודי, עמ' 136. והשווה להלן, מס' 9.

רמלה, מס' 3

לפני שנת 1187

Non remote a Joppe intra terram pulchra civitas est sita, olim nomine Ruma, sed Bael nunc vocata, et in loco pulcherrimo et delectabi i ac suavissimo situata, et non ab aliis, nisi a Christianis inhabitata, et oreditur quod Judaeus vel Sarracenus in ea ultra annum vivere non possit vel morari.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

מקור: Ludolphi Rectoris Ecclesiae Parochialis in Suchem – De Itinere Terrae Sanctae, ed. F. Deycks, (Bibliothek des literarischen Vereins, XXV), Stuttgart 1851, p. 50

תרגום

לא רחוק מיפו, בפנים הארץ, שוכנת עיר יפה, שנקראה לפנים רומה,¹ ועתה היא נקראת באַל, והיא שוכנת במקום היפה הנוח והמענג ביותר, ואין היא מיושבת באחרים, אלא בנוצרים בלבד. ומאמינים, שיהודי או סאראצני אינו יכול לחיות ולדור בה יותר משנה.³

ספרות: איש-שלום, לתולדות היישוב היהודי ברמלה, קצהקצו; הנ"ל, בצילן של מלכויות, עמ' 304.

- 1 נוסח אחר: Ruina.
- 2 הכוונה לרמלה. השם "באל" אינו מובן.
- 3 לידיעה תמוהה זו אין מקבילה. המהדיר מעיר, כי המחבר מסתמך כאן על ספר-מסע שנתחבר בימי מסעי-הצלב, שכן הוא מתאר את רמלה כמקום המאוכלס בנוצרים בלבד ואת יפו כ"עיר יפה מאוד", והרי יפו נהרסה בשנת 1268. הידיעה היא אפוא מימי מסעי-הצלב, ואילו החיבור עצמו נכתב בין שנת 1336 לשנת 1341. המחבר היה מעוניין להכניס לחיבורו את תיאור רמלה משום שבמקום היתה אכסניה פראנציסקאנית, ששימשה את עולי הרגל בדרכם מיפו לירושלים.

רמלה, מס' 4

בין שנת 1314 לשנת 1321

וכן מזה הטעם בעצמו¹ רדפתי אחר זכות עיר אחת הסמוכה ללוד ושמה רמלה, קודם שאחפש בגבולי הארץ,² כי הוציאו גם כן עליה דבה.³

מקור: כפתור ופרח, עמ' קז.

- 1 מן הטעם "שלא למעט גבול נחלתינו ממועוט ידיעה ומרצון" (כפתור ופרח, עמ' קז), כשם ש"רדף" אחר זכותה של בית-שאן (וראה לעיל, הערך "בית-שאן", מס' 1).
- 2 כלומר, לפני הדיון בשאלה העיקרית של גבולות הארץ הוא מחפש זכות, כלומר, מבקש להוכיח את שייכותם לארץ-ישראל של מקומות שהוטל ספק בשייכותם אליה.
- 3 היו אפוא שטענו, כי רמלה אינה ארץ-ישראל (וראה להלן, מס' 8 והערה 1 שם), וכי על-כן נוהגים ברמלה שני ימים טובים של גלויות. הרקע הממשי לטענה זו – כמו לטענה מן המאה הי"א נגד אשקלון – הוא מקומה ב"ארץ פלשתיים", שכן היהודים זיהו אותה עם גת (וראה להלן, מס' 5 והערה 3 שם). ייתכן, כי במאה הי"א שימשה טענה זו לצרכים פנימיים של מוסדות האוטונומיה היהודית (וראה לעיל, הערך "בית-שאן", מס' 1 והערה 1 שם). וראה מ' כהן, "קהילות אשקלון בין ארץ-ישראל ומצרים", שלם, ג (תשמ"א), עמ' 94.

רמלה, מס' 5

בין שנת 1314 לשנת 1321

ובינה¹ ובין ירושלים יום. והישמעאלים קורין לה פליסטיין, ובני עמנו² קורין לה גת.³

מקור: כפתור ופרח, עמ' קכח.

ספרות: מ' איש-שלום, מחקרים וחפירות, תל-אביב 1973, עמ' 195–199; הנ"ל, בצילן של מלכויות, עמ' 1631–65.

- 1 כלומר, רמלה.
- 2 כלומר, היהודים תושבי רמלה. המחלוקת בעניין יום-טוב שני של גלויות (להלן, מס' 8) מלמדת על ישיבת יהודים בעיר בימי אשתורי הפרחי.
- 3 זיהויה של רמלה עם גת כבר נזכר בס' אלה המסעות מן המאה הי"ג: "בין גת לעזה עיר יבנה." בנימין מטודילה, לעומת זה, מזהה את קיסריה עם גת. תכופות ניתן שם של מחוז לבירתו, ועל-כן נקראה רמלה "פליסטיין", כשם שקאהיר נקראה "מצר" (מצרים), דמשק "סוריה", וצפת "גליל עליון".

רמלה, מס' 6

בין שנת 1314 לשנת 1321

ובתחום צריפין יש עיר ושמה רמלה, וקורין לה פליסטיין, ואולי היא גת.

מקור: כפתור ופרח, עמ' שא.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

רמלה, מס' 7

בין שנת 1314 לשנת 1321

מזה יראה שמה שקורין העם לרמלא הנזכרת גת, שהדין עמהם.

מקור: כפתור ופרח, עמ' שב.

רמלה, מס' 8

בין שנת 1314 לשנת 1321

והנך רואה בארץ ישראל, לוד שעושה יום אחד מיום טוב, וגת שהוא סמוכה לו לאלף וחמש מאות אמה, עושין שני ימים.¹

מקור: כפתור ופרח, עמ' תרפג.

1 יום-טוב שני של גלויות, בהבדל מלוד הסמוכה, שחגגה יום-טוב אחד בלבד, כנהוג בארץ-ישראל. לדברי הפרחי רמלה היא עיר שאין לה מנהג, או עיר שנתחדשה ב"מדבר ארץ-ישראל", או מקום שלא ישבו בו ישראל בימי הבית, ולכן נוהגים בה שני ימים טובים. ייתכן, שכאן מקור הערעור הנרמז בדברי הפרחי על שייכותה של רמלה לארץ-ישראל.

רמלה, מס' 9

שנת 1480

--- et au partir de ladicte cite de Rame, chascun s'en alla par ordre la droicte voye parmy le chemin, sans aulcunement marcher sur les sepulchres des Juifz et Sarrazins qui sont ensepulturez hors la cite.

מקור: Le Voyage de la Sainte Cyte de Hierusalem, ed. C. Schefer [H. Cordier, Recueil des voyages et des documents pour servir a l'histoire de la geographie, II, Paris 1882, p. 64

תרגום

--- ובצאתנו מן העיר רמה¹ נצטוונו כולנו ללכת בקו ישר בדרך, לבל נדרוך על קברי היהודים והסאראצנים הקבורים מחוץ לעיר.²

ספרות: איש-שלום, לתולדות היישוב היהודי ברמלה, עמ' קצו.

1 הלוא היא רמלה.

2 השווה דברי ר' בנימין מטודילה (לעיל, מס' 2).

רמלה, מס' 10

שנת 1483

Reserato ergo ostio exivimus in nostram curiam et eam plenam reperimus Sarracenis, Judaeis, Haeretecis, Christianis orientalibus diversas res venales habe et praecipue ea, quae ad victum pertinebant. Ibi reperimus pullos et gallinas coctas, lac coctum, pulmenta de farre et de riso cum lacte coctis, panes optimos, ova, uvas et botros dulcissimos, mala granata, poma, pomerancias, angurias, lemunas, ficus magnas et parvas, confecta etiam de amigdalis et melle, et caricas, et quaedam confecta de zukaro et amigdalis et dactilis, et aquas frigidas. Quidam etiam attulit in stangneis vasculis poculum confectum, quo utuntur magni domini Sarracenorum loco vini.

מקור: פליקס פאבר, מסע בארץ-הקודש, א, עמ' 218.

תרגום

פתחנו את הדלת ויצאנו אל חצרנו, שמצאנו אותה מלאה סאראצנים, יהודים, מינים ונוצרים מזרחיים עם מיני מוצרים למכירה, ובמיוחד מוצרי-מזון. מצאנו שם תרנגולות ועופות מבושלים, חלב מבושל, מיני מאכל מקמח ומאורז מבושל בחלב, כיכרות-לחם טובות ביותר, ביצים, ענבים

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

ואשכולות ענבים מתוקים ביותר, רימונים, תפוחי-עץ, תפוחי-זהב, אבטיחים, לימונים, תאנים גדולות וקטנות העשויות יחד עם שקדים ודבש, דבלות תאנים, מהן אחדות העשויות עם סוכר, שקדים ותמרים וכן מים קרים. משהו הביא גם נאדות-עור מלאים משקה שמשתמשים בו אדונים סאראצנים נכבדים במקום יין.¹

1 התמונה הססגונית שמתאר פליקס פאבר היא של המתרחש בחצר האכסנייה לצליינים אירופיים, שהחזיקה ברמלה נזירי המיסדר הפראנציסקאני. רוכלים יהודים סיפקו מזון גם לאכסנייה בירושלים (וראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 87; מס' 233).